

## ФАКТОРНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

### FACTOR ANALYSIS OF THE FINANCIAL RESULTS OF THE ENTERPRISE

УДК 657.6

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastruct69-15>**Кононенко Ж.А.**

к.е.н., доцент кафедри економічної кібернетики, бізнес-економіки та інформаційних систем, Полтавський університет економіки та торгівлі

**Миколенко І.Г.**

д.е.н., доцент кафедри економіки та міжнародних економічних відносин, Полтавський університет економіки та торгівлі

**Кононенко О.А.**

аспірант, Полтавський університет економіки та торгівлі

**Kononenko Zhanna**

Poltava University Economics and Trade

**Mykolenko Inna**

Poltava State Agrarian University

**Kononenko Oleh**

Poltava University Economics and Trade

**Постановка проблеми.** Господарська діяльність підприємств різних галузей виробництва є основою суспільного відтворення валового внутрішнього прибутку. Відомо, що кожне підприємство є системою взаємопов'язаних підрозділів і ланок, які виконують різні функції в процесі виробництва продукції. Економічний бік діяльності підприємства відображає система показників, які дають економічну оцінку процесам та результатам діяльності. Аналіз фінансових результатів і рентабельності є одним із найважливіших напрямків оцінки ефективності виробничо-фінансової діяльності. Кінцевим позитивним результатом виробничо-фінансової діяльності підприємства є прибуток. Прибуток – це грошовий дохід, утворений в результаті виробничо-фінансової діяльності.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Дослідженнями у сфері фінансових ресурсів, фінансового забезпечення та фінансових результатів діяльності підприємства займаються довгі роки такі провідні вчені-економісти, як О.А. Підгорна, М.Д. Білик, А.Т. Опря, Е.А. Уткін, В.Я. Амбросов,

В статті розглянуто теоретичні засади та практичні підходи формування та розподілу прибутку підприємства. Для вирішення поставлених завдань були застосовані статистичні методи і абстрагування, аналіз і синтез, графічні методи і формалізація, групування і систематизація. Сформовано теоретичні основи формування та використання прибутку на підприємстві. Проаналізовано стан формування та використання прибутку на підприємстві. При формуванні фінансового результату діяльності підприємства насамперед проводиться важливий статистичний аналіз, ефективність якого визначає достовірність та об'єктивність інформації, яка впливає на прийняття управлінських рішень. Проведений внутрішній та зовнішній аналіз фінансового стану та фінансового результату підприємства, ґрунтується на даних звітності, що складається на основі отриманої інформації. Фінансове становище підприємства залежний від результату його виробництва, комерційної та господарської діяльності.

**Ключові слова:** прибуток, модель економічного аналізу, система факторів, факторний аналіз, фінансовий результат, підприємство, доходи, витрати, фінансова та виробнича діяльність, економічний механізм.

*Thesis devoted to the study of theoretical principles and practical approaches to the formation and distribution of enterprise profits. Statistical methods and abstraction, analysis and synthesis, graphic methods and formalization, grouping and systematization were used to solve the tasks. Formed is the Theoretical bases of factors of formation and distribution of profit of the enterprise. The financial position of the enterprise depends on the result of its production, commercial and economic activities. The higher the cost and production of products (works and services), the lower their cost, the higher the profitability and higher profits, the better the financial condition of the enterprise. The formation of financial results is influenced by various factors, the most important are economic, material and technical, management and marketing. When analyzing financial results, various methods are used, in our opinion, the most interesting is their classification into formalized and informalized methods. The state of formation and use of profit at the enterprise is analyzed. When forming the financial result of the enterprise, first of all, an important statistical analysis is performed, the effectiveness of which determines the reliability and objectivity of information that influences management decisions. The internal and external analysis of the financial condition and financial results of the enterprise is based on data and records in the relevant accounts, and reporting based on that information. Analysis of profitability indicators is very important in determining the assessment of the financial condition of the enterprise. The purpose of the analysis is to establish and assess the financial condition of the enterprise, to carry out work aimed at its improvement on an ongoing basis. Analysis of the financial condition shows specific areas of such work. Analysis makes it possible to identify the most important aspects and the weakest positions in the financial condition of the enterprise. Analysis identifies ways to increase profits and profitability. This growth can be achieved by increasing the volume of products produced and sold, attracting investment for enterprise development and using innovations in the production process.*

**Key words:** profit, economic analysis model, system of factors, factorial analysis, financial result; enterprise; income; expenses, financial and production activities, economic mechanism.

В.І. Бойко, О.А. Бугуцький, П.І. Гайдуцький, М.М. Федоров, О.М. Шпичак, В.В. Юрчишин інші. Завдяки дослідженням названих учених були узагальненні та вдосконаленні існуючі методики визначення ефективної діяльності суб'єктів підприємницької діяльності. Їх внесок у розвиток факторного аналізу є значимим, проте відсутність єдиного комплексного підходу перешкоджає ефективному проведенню факторного аналізу фінансових результатів основної та операційної діяльності підприємств. Зважаючи на вищевикладене, актуальним нині є дослідження методики факторного аналізу фінансових результатів основної та операційної діяльності підприємств.

**Формулювання цілей статті.** Основним вектором нашого дослідження є встановлення результатів використання методики аналізу фінансово-економічних показників, чинників та способів оцінювання діяльності суб'єкта господарювання з метою узагальнення та впорядкування інформації.

**Виклад основного матеріалу.** Балансовий прибуток окреслює фінансово-економічний резуль-

тат всіх напрямків господарської життєдіяльності підприємства-господарства. Обробка даних балансового прибутку виконується шляхом порівнянь фактично-реального отриманого балансового прибутку за звітний період до даних за минулий рік (від так розраховується темпи росту прибутку) з даними плану (короткочасного прогнозу) прибутку щодо звітного періоду. На даному етапі детально продивляються складові частини балансового прибутку, вивчаються шляхи руху їх виникнення за звітний період, прораховується структура прибутку за необхідний звітний період.

З метою поглибленого вивчення прибутку на підприємствах (господарствах) може бути застосована така модель фінансово-економічного аналізу, яка базується на інформації фінансової звітності.

Щодо варіантів аналітичних висновків за показниками моделі аналізу прибутку можуть бути наступними:

1. Узагальнена оцінка реалізації плану прибутку.
2. Зміна деяких частин прибутку та вплив від цієї зміни на балансовий прибуток.
3. Зміна темпів збільшення балансового прибутку з погляду деяких складових частин [3].

Отже, аналіз показників життєдіяльності підприємства включає в себе такі обов'язкові складові:

1. Вивчення змінюваності кожного окремого показника за поточний період, який проходить аналіз. Такий аналіз є горизонтальним аналізом фінансово-економічних результатів отриманих за звітний період.

2. Дослідження (вивчення) структурної складової показників і їх змінюваності. Такий аналіз є вертикальним аналізом показників.

3. Вивчення у загальному виді динаміки перемін показників фінансових здобутків за ряд звітних періодів. Такий аналіз є трендовим аналізом [1].

Модель аналізування та оцінки стану та динаміки руху показників фінансових здобутків

діяльності підприємства формується за інформацією фінансової звітності. Впродовж загальної оцінки стану балансового прибутку на об'єктах господарювання необхідно переходити до можливостей факторного аналізу прибутку. Для цього необхідно за показниками фінансової звітності та запланованими даними скласти таку аналітичну табл. 1.

Розглянувши дані аналітичної таблиці можна вирахувати вплив факторів на змінюваність балансового прибутку. Як вказано вище, на зміну балансового прибутку має посередній впливає змінна складова частин балансового прибутку підприємства, що одночасно постають її факторами. За звітний період на підприємстві, його прибуток збільшиться на 924 тис. грн. (3020–2097). На таку змінну динаміку балансового прибутку впливають наступні фактори:

1. Зміна прибутку від реалізації продукції:  $3008-2054=954$ .

1.1. Зміна обсягу реалізованої продукції:  $2054 \times (45494 : 27588) - 1 = 3386$ .

1.2. Зміна випуску продукції:  $2054 \times (2748848 : 2740275) - 1 = 2060$ .

1.3. Зміна залишків нереалізованої продукції:  $3386 - 2060 = 1326$ .

1.4. Зміна структури реалізованої продукції:  $3073 - 2054 - 3386 = -2367$ .

1.5. Зміна повної собівартості реалізованої продукції:  $46106 - 45494 = 612$ .

1.6. Зміна цін на реалізовану продукцію:  $49114 - 48566 = 547$ .

2. Змінна динаміка прибутку від іншого збуту продукції, робіт чи то послуг. Треба брати суму фактичного прибутку (збитку) від іншої реалізації: 9031 тис. грн.

3. Зміна позареалізаційних доходів: 5561 тис. грн.

Визначення інших факторів приведено та розглядаються для розтлумачення впливу головних складових частин прибутку, а також для підрахунку резервів зростання балансового прибутку по підприємству. У такому разі це буде

Таблиця 1

**Факторний аналіз прибутку підприємства**

| Показник  | За планом (базовий період) | За планом на фактичний обсяг реалізації | Фактично |
|---|----------------------------|---|----------|
| 1. Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)          | 25127                      | 42334                                   | 42764    |
| 2. ПДВ  | 3624                       | 7103                                    | 7127     |
| 3. Інші податки   | 4                          | 8                                       | 9        |
| 4. Виручка від реалізації за відрахуванням                            | 21503                      | 35231                                   | 35628    |
| 5. Повна собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) | 20013                      | 33002                                   | 33446    |
| 6. Результат від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)        | 1490                       | 2229                                    | 2182     |
| 7. Прибуток   | 1521                       | 2245                                    | 2191     |

Джерело: розраховано автором

зменшення загальної собівартості збутої продукції: 612 тис. грн.

Для визначення реальних причин зростання балансового прибутку за рахунок результату збільшення прибутку від продажу продукції треба проглянути прибуток від збуту продукції, що має найбільшу питому вагу в складовій балансового прибутку.

Аналізуючи та вивчаючи прибуток за збутом продукції підприємства, можна віднайти резерви зростання балансового прибутку. Економічний моніторинг проводиться, в загальні, для керівничих потреб, по-перше для потреб власного внутрішнього управління. У такому разі, в розпорядженні керівника-аналітика є широкий об'єм числової інформації для формування прибутку при реалізації продукції, робіт чи то послуг. Від так, мають бути залучені дані плану, інформація про працю, виробничу дисципліну, технологічні процеси, що забезпечили підприємству прибуток, наприклад, з охорони праці та таке інше [2].

Окрім внутрішнього керівничого аналізу визначається також зовнішній аналіз здобутого прибутку від реалізації продукції. Це є теж особливо цікаво в діяльності за умов ринкової економіки, де взагалі цей показник головний як для конкурентів, так і для податкових органів та банків. Для складання зовнішнього аналізу залучається тільки надана офіційна бухгалтерська та статистична інформація-звітність. Підґрунтям для зрівняння фактичної інформації щодо прибутку від збуту продукції-товарів мають бути дані за минулого звітного періоду. Методика та підхід до аналізу в усіх випадках одна й таж: зоставляються фактичні дані з інформацією попереднього звітного періоду чи то плану, визначається узагальнена сума пере- міни прибутку від збуту та далі отримуються фактори, які привели до зміни фактичного прибутку від реалізації.

В залежності від цілей аналізу вплив чинників можна окреслити більш детально, насамперед, під час коли проводиться внутрішній (управлінський) аналіз даного показника для прийняття керівних рішень, що спрямовуються на зростання балансового прибутку. За умов зовнішнього аналізу, де обсяг наданої інформації відчутно малий, ніж за умов внутрішнього, то можуть бути виявлені тільки основні вектори зміни прибутку в залежності від реалізованої продукції. Зазначимо, що на зміну прибутку від проданої продукції впливають фактори, які можна підрахувати за інформацією внутрішньої та зовнішньої звітності, а саме: зміна кількості реалізованої продукції; зміна цінової політики; зміна загальної собівартості збутої продукції; зміна структурної складової реалізованої продукції [5].

Вплив наведених вище факторів на змінну чисельність прибутку від реалізації визначається:

1. Змінна складова об'єму збутої продукції підраховується шляхом помноження отриманої суми прибутку від збуту на коефіцієнт перевиконання чи то недовиконання поставленого плану з реалізації продукції. Коефіцієнт виконання обсягу плану з реалізації підраховується як відношення планової собівартості реально реалізованої продукції до планової собівартості, що була запланована для збуту продукції.

2. Вплив зміни цінової політики може бути розрахований як різниця між взятою фактичною виручкою по реалізації продукції і за планом на фактичний обсяг (розмір) збуту.

3. Вплив зміни загальної собівартості збутої продукції обчислюється як різниця між фактичною повною собівартістю проданої продукції-товарів і повною собівартістю проданої продукції за існуючим планом на фактичний обсяг (розмір) збуту. В отриманій сумі знаходять прояв та зміни цін порівняно з планом на сировину, паливо-мастильні та інші матеріали, коливання тарифів на електроенергію тощо. Такий фактор, звісно, не залежить від діяльності самого підприємства, а від так в процесі більш поглибленого аналізу він вивчається як окремо самостійний.

4. Вплив на отримання прибутку пере- міни структури реалізованої продукції підраховується тому, що рівень рентабельності неоднакових видів продукції різний. При збільшенні в загальному обсязі продажів, порівняно з існуючим планом, питомої ваги більш вигідніших, рентабельніших товарів сам прибуток від реалізації звичайно буде збільшуватися і навпаки [5].

За ринкових умов підприємство зацікавлено у виробництві більш конкурентоздатної та рентабельної продукції.

На даний час відомо декілька способів визначення впливу цього фактора на пере- міну прибутку від реалізованої продукції.

1. Беремо порівняння суми прибутку від реалізації продукції по плану на фактичну кількість реалізованої продукції з плановим прибутком, який прораховується на коефіцієнт реалізації плану по обсягу збуту.

2. Отриманий запланований прибуток помножується на різницю поміж коефіцієнтом зростання обсягу проданої продукції в оцінці щодо базової собівартості.

За вказаною вище інформацією, прибуток підприємства від реалізації зріс на 954 тис. грн.

Змінити прибуток можуть наступні фактори: внаслідок зростання об'ємів реалізованої продукції прибуток зріс і становив 3387; внаслідок зміни базової ціни на реалізовану продукцію становив 547; внаслідок зростання повної собівартості реалізованої продукції прибуток знизився склав 612; внаслідок зміни складу реалізованої продукції: -2367.

Таблиця 2

**Аналіз прибутку від реалізації продукції (робіт, послуг) підприємства**

| Показники   | За планом | За планом на фактично реалізовану продукцію | Фактичні дані | Фактично, з коригуванням на зміну цін |
|---|-----------|---|---------------|---------------------------------------|
| 1. Реалізація продукції за цінами реалізації, тис. грн. | 29642     | 48566                                       | 49114         | 49981                                 |
| 2. Повна собівартість, тис. грн.                        | 27588     | 45494                                       | 46106         | 46850                                 |
| 3. Прибуток, тис. грн.                                  | 2054      | 3073  | 3008          | 3163                                  |

*Джерело: розраховано автором*

Зазначимо, що на підприємстві виконується внутрішній моніторинг прибутку від продажу продукції, головна мета якого це прийняття ефективних управлінських рішень, направлених на системне зростання балансового прибутку. Також, акцентуємо, що обсяг обробітку інформації для створення балансового прибутку значно більший від обсягу отриманої інформації, що залучена при зовнішньому аналізі, а тому при впровадженні внутрішнього аналізу можна винайти більше факторів котрі впливають на зміну прибуткової частини. Отже, за даними взятими з бухгалтерського обліку є можливість обчислити вплив на прибуток, зміну цінової динаміки по матеріалам, тарифам на послуги, а також певну суму економії, отриманої внаслідок порушення виробничої дисципліни.

Як, приклад, за інформацією бухгалтерського обліку розробляється аналітична таблиця, до якої подається інформація, що залучається до аналізу прибутку від збуту продукції.

За розглянутий звітний проміжок часу на підприємстві, що береться до аналізу, прибуток від збуту продукції зріс завдяки впливу наступних факторів:

1. Коливання відпускних цін на продукцію  $49114 - 48566 = 548$ .

2. Коливання цін на матеріали, паливно-мастільна сировина, тарифи на енергію та логістику, тарифних ставок-окладів оплати праці. Таку інформацію можна взяти у звіті про собівартість самої продукції. На підприємстві, що розглядається, ціни щодо матеріалів, комунальних тарифів на енергію та логістику були збільшені на 12000 грн., а оплата праці на 11320. Таким чином, в загальні, прибуток отриманий від реалізації зменшився на 23320 грн.

3. Порушення господарської дисципліни на виробництві можна обчислити за сумою економії, що підприємство наразі отримало за рахунок порушення стандартів і технічних регламентів, невиконаного поставленого плану заходів з питань охорони праці та таке інше. На досліджуваному підприємстві не знайдено прибутку, який отримується внаслідок перелічених причин.

За таких кроків робиться внутрішній аналіз прибутку в залежності від реалізації продукції за

інформацією бухгалтерського обліку. В кінці аналізу формується таблиця зведених факторів, що мають вплив на зміну прибутку від збуту та конкретно розраховуються резерви зростання прибутку. Під час аналітичних досліджень винаходяться головні шляхи напрямку використання у виробництві проявлених резервів.

Таким чином можна вказати, що всі фактори, які мають залежність від фінансової діяльності підприємства, позитивно відобразилися на повній сумі прибутку від реалізації. За умов більшого, поглибленого аналізу цього питання на підприємстві взагалі то потрібно акцентувати увагу на стан складання ціни на сировину і матеріали. В них, як раз, включаються транспортно-заготівельні затрати, тож необхідно обов'язково моніторити цю суму витрат, і коли їх фактична сума буде перебільшувати планову, то завжди виключення саме таких перевитрат буде резервом для зростання прибутку від продажів продукції.

Проглянувши прибуток від реалізації всієї товарної продукції підприємства, слід також проаналізувати і виконання плану, і динаміку прибутку від реалізації окремих видів продукції. Це необхідно для вивчення причин зміни обсягу продажу окремих видів продукції, а також їх ціни і собівартості.

**Висновки із проведеного дослідження.**

На формування фінансових результатів впливають різні фактори, найбільш вагомим є економічні, матеріально-технічні, управлінські та маркетингові. При аналізі фінансових результатів використовуються різні методи, на нашу думку, найбільш цікавою є їх класифікація на формалізовані та неформалізовані методи. До формалізованих методів належать: вертикальний та горизонтальний аналіз, порівняльний та трендовий аналіз; факторний аналіз, які використовувались нами при проведенні аналізу фінансових результатів підприємства у другому розділі роботи. За результатами проведеного аналізу фінансових результатів роботи підприємства можна сказати, що підприємство працює досить стабільно, хоча його показники рентабельності зменшувались в останні роки.

## БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Богацька Н.М., Кузьменко М.М. Прибуток підприємства як рушійна сила функціонування ринкової економіки. *Вісник ХНУ*. 2.2018. Хмельницький, 2018. С.102-105.
  2. Єпіфанова І.Ю., Гуменюк В.С. Фактори зростання прибутку підприємства. *Молодий вчений*. 2016. № 7. С. 46–49. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2016\\_7\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_7_14). (дата звернення: 28.09.2022).
  3. Колісник О.П., Томша, А.О. Особливості формування та розподіл прибутку підприємства. *Економіка та суспільство*, 2021. (25). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-15> (дата звернення: 02.10.2022).
  4. Кононенко Ж.А., Грибовська Ю.М., Ходаківська Л.О. Фактори зміни величини фінансових результатів підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. №1. С. 27–32. URL: [http://www.investplan.com.ua/df/1\\_2020/6.pdf](http://www.investplan.com.ua/df/1_2020/6.pdf) (дата звернення: 28.09.2022).
  5. Мурашко О.В. Формування і розподіл прибутку підприємства. *Науковий вісник УМО «Економіка та управління»*. 2016. № 1. С. 1–12.
  6. Павлишенко М.М., Сивуля Л.А. Значення прибутку підприємства в ринковій економіці URL: [http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17\\_4/172\\_Pawlyshenko\\_17\\_4.pdf](http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17_4/172_Pawlyshenko_17_4.pdf) (дата звернення: 28.09.2022).
- REFERENCES:**
1. Bogatska, N.M. & Kuzjmenko, M.M. (2018), Prybutok pidpriemstva yak rushiina syla funktsionuvannia rynkovoi ekonomiky [Profit of the company as a driving force in the functioning of a market economy]. *Visnyk KhNU*, vol. 2, pp. 102–105. [in Ukrainian]
  2. Yepifanova, I.Yu. & Gumenyuk, V.S. (2016). Faktory zrostannia prybutku pidpriemstva [Growth factors of enterprise profits]. *Young scientist*, no. 7, pp. 46–49. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv\\_2016\\_7\\_14](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2016_7_14) (accessed 28 September 2022).
  3. Kolisnik O.P. and Tomsha, A.O. (2021), Osoblivosti formuvannya ta rozpodil pributku pidpriemstva. [Features of the formation and distribution of the company's profit]. *Ekonomika ta suspilstvo*, no. 25. DOI: <https://doi.org/10.3272/2524-0072/2021-25-15> (accessed 2 October 2022).
  4. Kononenko, Zh.A. Hrybovska, Yu.M. & Khodakivska, L.O. (2020), Chynnyky zminy velychyny finansovykh rezultativ pidpriemstva. [Factors of change in the value of financial results of the enterprise]. *Investments: practice and experience*, vol 1, pp. 27–32. Available at: [http://www.investplan.com.ua/pdf/1\\_2020/6.pdf](http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2020/6.pdf) (accessed 28 September 2022).
  5. Murashko O.V. (2016) Formuvannia ta rozpodil prybutku pidpriemstva [Formation and distribution of enterprise profits]. *Scientific Bulletin of UMO «Economics and Management»*, vol. 1, pp. 1–12. [in Ukrainian]
  6. Pavlyshenko, M.M. & Syvulia, L.A. (2007), Znachennia prybutku pidpriemstva v rynkovii ekonomitsi [Value of enterprise profits in a market economy]. Available at: [http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17\\_4/172\\_Pawlyshenko\\_17\\_4.pdf](http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2007/17_4/172_Pawlyshenko_17_4.pdf) (accessed 28 September 2022).